

ГЕОГРАФІЯ

УДК 911.3:502.74:338.48(477.82-25)
DOI <https://doi.org/10.32782/naturaljournal.13.2025.11>

ПЕРСПЕКТИВИ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО ВИКОРИСТАННЯ ПАМ'ЯТОК ПРИРОДИ ДУБЕНСЬКОГО РАЙОНУ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Т. П. Безсмертнюк¹

Актуальність дослідження зумовлена щораз більшим інтересом до екологічного туризму та необхідністю ефективного використання природно-рекреаційного потенціалу регіонів, зокрема Рівненської області. Аналіз можливостей рекреаційно-туристичного використання пам'яток природи Дубенського району є важливим кроком до формування стратегії сталого розвитку регіону. Метою дослідження є визначення перспектив рекреаційно-туристичного використання пам'яток природи Дубенського району Рівненської області. Для досягнення поставленої мети використовувалися такі методи дослідження, як аналіз, синтез, описовий, картографічний, статистичний, узагальнення, систематизація. Пам'ятки природи Дубенського району становлять 26,2% від загальної кількості природно-заповідних об'єктів території та 1,8% від усієї площі природно-заповідного фонду району. Ботанічні пам'ятки природи Дубенського району становлять 76,5% від загальної кількості пам'яток природи території та 75,7% від усієї площі пам'яток природи району.

Незважаючи на наявність різних типів пам'яток природи, їх рекреаційно-туристичне використання залишається фрагментарним і переважно локальним, без інтегрованої концепції розвитку та належної інфраструктури. Дубенський район має значний потенціал для створення екологічних маршрутів і стежок, розвитку спеціалізованих видів туризму та залучення місцевого населення до туристичної діяльності. Перспективним є формування сучасної екотуристичної інфраструктури та ефективної системи маркетингу, що сприятиме підвищенню привабливості території. Розвиток рекреаційно-туристичного використання пам'яток природи Дубенського району потребує комплексного підходу, що включає екологічні, економічні та соціальні аспекти.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в обґрунтуванні перспективних напрямів рекреаційно-туристичного використання пам'яток природи Дубенського району. Отримані результати можуть бути корисними як науково обґрунтована база для подальшого поглибленого розроблення регіональних стратегій та районних програм розвитку туризму в частині використання природно-рекреаційного потенціалу.

Ключові слова: пам'ятки природи, природно-антропогенні рекреаційно-туристичні ресурси, природно-заповідний фонд, рекреація, туризм, Дубенський район, Рівненська область.

¹ кандидат географічних наук, доцент,
доцент кафедри готельно-ресторанної справи, туризму і рекреації
(Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк)
e-mail: beztaras@gmail.com
ORCID: 0000-0003-1580-6157

PROSPECTS FOR RECREATIONAL AND TOURIST USE OF NATURAL MONUMENTS OF THE DUBNO DISTRICT OF THE RIVNE REGION

T. P. Bezsmertniuk

The relevance of the study is due to the growing interest in ecotourism and the need to effectively use the natural and recreational potential of the regions, in particular, the Rivne region. Analysing the possibilities of recreational and tourist use of the natural monuments of the Dubno district is an important step towards formulating strategies for the sustainable development of the region. The aim of the study is to determine the prospects for recreational and tourist use of natural monuments in the Dubno district of the Rivne region. To achieve this goal, the following research methods were used: analysis, synthesis, descriptive, cartographic, statistical, generalisation, and systematisation. The natural monuments of the Dubno district account for 26.2% of the total number of nature reserves in the territory and 1.8% of the total area of the district's nature reserve fund. Botanical natural monuments in the Dubno district account for 76.5% of the total number of natural monuments in the territory and 75.7% of the total area of natural monuments in the district. Despite the presence of different types of natural monuments, their recreational and tourist use remains fragmented and mostly local, without an integrated development concept and proper infrastructure. Dubno district has significant potential for creating ecological routes and trails, developing specialised types of tourism, and engaging the local population in tourism activities. The development of a modern eco-tourism infrastructure and an effective marketing system is promising, which will help to increase the attractiveness of the territory. The development of recreational and tourist use of the natural monuments of the Dubno district requires a comprehensive approach that includes environmental, economic, and social aspects. The scientific novelty of the research results lies in the substantiation of promising directions of recreational and tourist use of natural monuments of the Dubno district. The results obtained can be useful as a scientifically sound basis for further in-depth development of regional strategies and district tourism development programmes in terms of the use of natural and recreational potential.

Key words: natural monument, natural and anthropogenic recreational and tourist resources, nature reserve fund, recreation, tourism, Dubno district, Rivne region.

Вступ

У сучасних умовах щораз більшого інтересу до екологічного та сталого туризму особливої актуальності набуває питання ефективного використання природно-рекреаційного потенціалу регіонів. Рекреаційно-туристичний потенціал природно-заповідного фонду (ПЗФ) Рівненської області залишається не досить реалізованим, попри наявність сприятливих природних передумов, історико-культурної спадщини та вигідного географічного положення.

Пам'ятки природи як складова частина природно-антропогенних рекреаційно-туристичних ресурсів Дубенського району Рівненської області мають не лише екологічну та наукову цінність, але й значні можливості для розвитку рекреаційно-туристичної діяльності. З огляду на теперішні світові тенденції до розвитку екологічного туризму та зростання зацікавленості до автентичних природних локацій детальний аналіз та обґрунтування перспектив рекреаційно-туристичного використання пам'яток природи є вкрай актуальним для розроблення науково обґрунтованих стратегій сталого розвитку регіону.

Науковці Я. В. Хаукеланд, П. Фредман та ін., досліджуючи перспективи туризму, заснованого на природі, зазначають, що природоорієнтовані види діяльності набувають усе більшого значення в туристичній індустрії. У спільній публікації визначено тенденції в природоорієнтованому туризмі з найбільшим комерційним потенціалом (Haukeland et al., 2023). Дослідження рекреаційного використання природоохоронних територій знаходимо в статті таких учених, як Хорхе Коста, Альберто Гомеш, Мартін Стоукс та Мігель Сарайва. Відзначається, що управління щораз більшою кількістю відвідувачів природоохоронних територій без шкоди для їх природоохоронних цілей є критично важливим завданням, яке вимагає повного розуміння того, як і коли відвідувачі використовують ці простори (Costa et al., 2024). Дослідження оптимізації рекреаційних послуг у межах природоохоронних територій, внеску природних цінностей, створеної інфраструктури та контекстуальних чинників у загальний рекреаційний попит на заповідні території зустрічаємо в публікації науковців Е. Хенгі, Дж. М. Роуз, А. Ардешірі, М. Ковач (Heagney et al., 2018).

Значний внесок у теоретико-методологічне підґрунтя зазначеної проблематики зробив О. О. Бейдик, який у своїй монографії (Бейдик, 2001) ґрунтовно розкрив сутність рекреаційно-туристських ресурсів, запропонував їх класифікацію та методику оцінювання. На рівні регіонального дослідження важливою є праця Т. П. Безсмертнюка і М. М. Мельнічука (Безсмертнюк і Мельнічук, 2018), в якій проаналізовано особливості рекреаційно-туристичного використання природно-заповідного фонду північно-західної України. Актуальні дані щодо оцінювання та рейтингування природно-антропогенних рекреаційно-туристичних ресурсів Рівненської області висвітлено в публікації П. В. Кучера та А. В. Ільїна (Кучер і Ільїн, 2024). Разом із тим питання використання у сфері рекреації та туризму окремих категорій природно-заповідного фонду на рівні адміністративно-територіальних районів висвітлені недостатньо та потребують подальшого вивчення.

Метою дослідження є визначення перспектив рекреаційно-туристичного використання пам'яток природи Дубенського району Рівненської області. Для досягнення мети було поставлено такі завдання: проаналізувати забезпеченість району пам'ятками природи як складником природно-антропогенних рекреаційно-туристичних ресурсів; окреслити проблеми та перспективи рекреаційно-туристичного використання пам'яток природи Дубенського району Рівненської області.

Матеріал і методи

Для реалізації мети дослідження використовувалися матеріали Департаменту екології та природних ресурсів Рівненської обласної державної адміністрації, законодавчих і нормативно-правових актів, зокрема Закону України «Про природно-заповідний фонд України» та «Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України», положення про пам'ятки природи (Про природно-заповідний ..., 2025; Про затвердження Положення ..., 2022). Для досягнення поставленої мети використовувалися такі методи дослідження, як аналіз, синтез, описовий, картографічний, статистичний, узагальнення, систематизація. Методика дослідження природно-антропогенних рекреаційно-туристичних ресурсів ґрунтується на використанні комплексу програмних засобів для аналізу статистич-

них даних щодо рівня забезпеченості адміністративно-територіальних одиниць України об'єктами природно-заповідного фонду (Бейдик, 2001). Як технологічний базис для створення картосхеми використовувалися картографічні дані «ArcGIS Online».

Результати та їх обговорення

Природно-антропогенні рекреаційні ресурси, за О. О. Бейдиком, є геосистемами, до складу яких належать як природні, так і антропогенні об'єкти, що використовуються в рекреаційно-туристичному господарстві, а саме національні природні парки, біосферні та природні заповідники, заказники, пам'ятки природи, регіональні ландшафтні парки, заповідні урочища, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, ботанічні сади, лісо-, гідро-, зоологічні, дендро-, лукопарки, печерні міста (Бейдик, 2001). Природно-антропогенні рекреаційно-туристські ресурси формуються переважно на базі територій і об'єктів природно-заповідного фонду, рекреаційний потенціал яких становить інтегровану систему природних і історико-культурних компонентів та їхніх властивостей. Ці ресурси використовуються або можуть бути використані в рекреаційній діяльності, слугуючи функціональною основою для реалізації рекреаційних процесів у межах територій з режимом охорони природного середовища.

Окремі унікальні природні утворення, що вирізняються особливою природоохоронною, науковою, естетичною, пізнавальною або культурною цінністю, набувають статусу пам'яток природи з метою їх збереження в природному стані. Надання статусу пам'яток природи здійснюється без вилучення земельних ділянок, водних та інших природних об'єктів із власності чи користування відповідних суб'єктів (Про природно-заповідний ..., 2025). Відповідно до чинного природоохоронного законодавства України, пам'ятки природи належать до об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного або місцевого значення, які поряд з охоронною виконують також культурно-освітню функцію. Залежно від характеру об'єкта охорони пам'ятки природи поділяються на комплексні, ботанічні, зоологічні, гідрологічні та геологічні. У межах територій, оголошених пам'ятками природи, рекреаційна діяльність допускається лише за умови дотримання вимог охорони та збереження природного різноманіття. Зазначена діяльність має відповідати охоронним зобов'язанням, покладеним на

власників або користувачів земельних ділянок, водних та інших природних об'єктів, що входять до складу цих пам'яток.

У межах Дубенського району Рівненської області створена та існує мережа природно-заповідного фонду, до якої станом на 01.01.2025 року віднесено 65 територій та об'єктів загальною площею 4546,4732 га, що становить 1,38% від загальної площі району, в тому числі 2 об'єкти загальнодержавного значення загальною площею 41 га та 63 об'єкти місцевого значення площею 4505,4732 га (Заповідні ..., 2025). Природоохоронні території району належать до чотирьох категорій: пам'яток природи; заказників; заповідних урочищ; парків-пам'яток садово-паркового мистецтва. Геопросторовий розподіл забезпеченості території Дубенського району Рівненської області об'єктами природно-заповідного фонду відповідно до їх типів представлено на рис. 1.

У складі природно-заповідного фонду Дубенського району нараховується: 17 пам'яток природи загальною площею 81,5734 га (13 ботанічних, 1 зоологічна, 1 геологічна, 2 комплексні), у тому числі 2 пам'ятки природи загальнодержавного значення площею 50,2 га та 15 пам'яток природи місцевого значення площею 31,3734 га; 25 заказників загальною

площею 4160 га (1 лісовий, 7 гідрологічних, 9 ботанічних, 2 орнітологічних, 4 ентомологічних, 2 геологічних); 21 заповідне урочище загальною площею 263,9 га (17 лісових, 4 болотних); 2 парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальною площею 41 га. Два об'єкти мають загальнодержавне значення (ботанічна пам'ятка природи Урочище «Хвороща» та зоологічна пам'ятка природи Урочище «Олександрівка»), решта – місцевого значення (Заповідні ..., 2025). Пам'ятки природи Дубенського району становлять 26,2% від загальної кількості природно-заповідних об'єктів території та 1,8% від усієї площі природно-заповідного фонду району (табл. 1).

Ботанічні пам'ятки природи Дубенського району становлять 76,5% від загальної кількості пам'яток природи території та 75,7% від усієї площі пам'яток природи району (табл. 2).

Розташовані на території Дубенського району пам'ятки природи різних типів мають наукову, естетичну, пізнавальну та рекреаційну цінність.

Ботанічні пам'ятки природи створюють основу для розвитку екологічного, наукового, освітнього та рекреаційного туризму, планування ботанічних маршрутів.

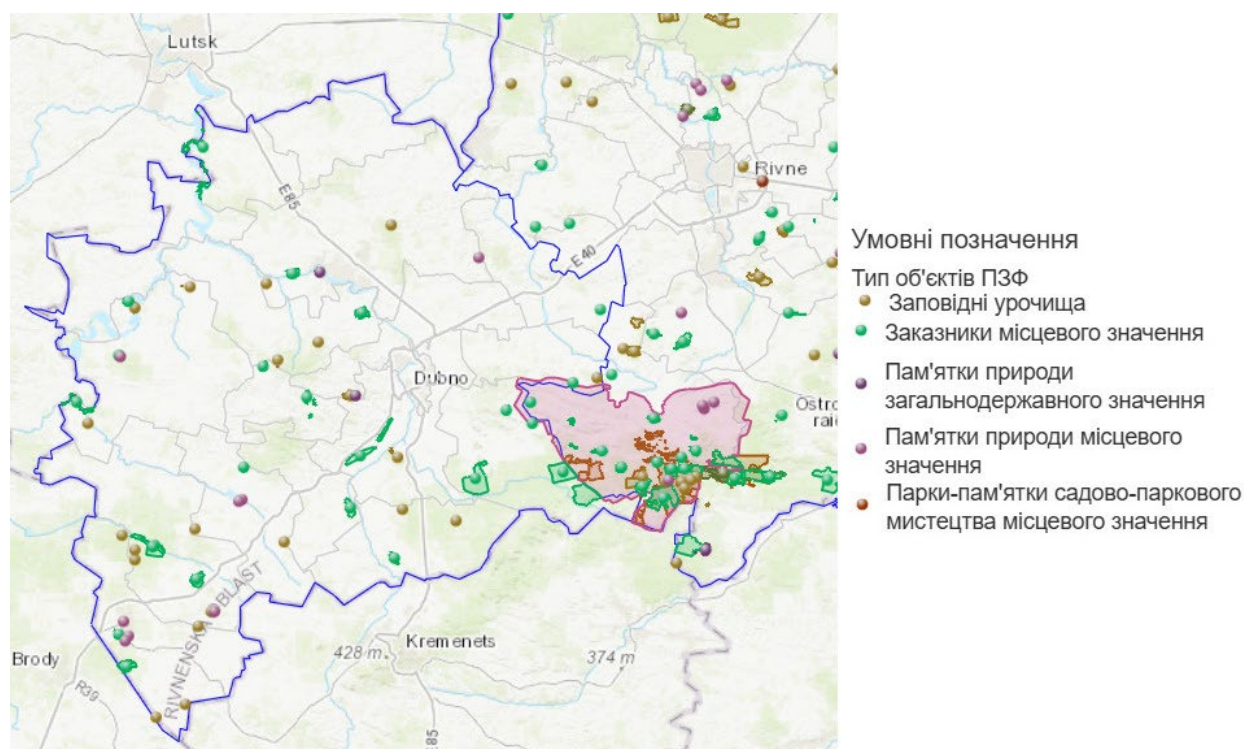

Рис. 1. Розташування об'єктів природно-заповідного фонду в межах Дубенського району Рівненської області за типами (Природно-заповідний ..., 2025)

Таблиця 1

Розподіл категорій природно-заповідного фонду Дубенського району Рівненської області

Категорії об'єктів ПЗФ	Кількість об'єктів категорії	Частка категорій ПЗФ за кількістю об'єктів, у %	Площа об'єктів категорії, га	Частка категорій ПЗФ за площею об'єктів, у %
Пам'ятки природи	17	26,2	81,5734	1,8
Заказники	25	38,5	4160	91,5
Заповідні урочища	21	32,3	263,9	5,8
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	2	3	41	0,9
Усього	65	100	4546,4732	100

Джерело: складено автором за даними Департаменту екології та природних ресурсів Рівненської обласної державної адміністрації

Таблиця 2

Розподіл пам'яток природи Дубенського району Рівненської області за типами

Типи пам'яток природи	Кількість пам'яток природи	Частка типу пам'яток природи за кількістю об'єктів, у %	Площа пам'яток природи, га	Частка типу пам'яток природи за площею об'єктів, у %
Ботанічні	13	76,5	61,7734	75,7
Зоологічні	1	5,9	13	16
Геологічні	1	5,9	5,5	6,7
Комплексні	2	11,7	1,3	1,6
Усього	17	100	81,5734	100

Джерело: складено автором за даними Департаменту екології та природних ресурсів Рівненської обласної державної адміністрації

Прикладом є ботанічна пам'ятка природи загальнодержавного значення Урочище «Хвороща», розташована на східній околиці селища Млинів. Вона займає площу 37,2 га і була створена у 1975 році. Пам'ятка природи охороняє мальовничу ділянку лісового масиву в заплаві та на терасі річки Ікви, де переважають вільха чорна, ясен, граб, липа, а також рідкісна для Полісся вільха сіра. У підліску зустрічається дикий хміль, а у трав'янистому покриві – суниця лісова, медунка лікарська, квасениця, веснівка дволиста, конвалія травнева, а також коручка чемерникоподібна, що занесена до Червоної книги України. Відповідно до природоохоронного законодавства, територія пам'ятки природи може використовуватися з природоохоронною, науково-дослідною, освітньо-виховною, оздоровчою та іншою рекреаційною метою за умови дотримання вимог, що не суперечать меті її створення та визначеним завданням (Про затвердження Положення про ботанічну..., 2011).

Зоологічні пам'ятки природи сприяють розвитку екологічного, наукового, освіт-

нього, пригоспидницького, орнітологічного туризму та фототуризму.

Єдина в межах Дубенського району зоологічна пам'ятка природи Урочище «Олександрівка» розміщується між населеними пунктами Тараканів і Великі Сади, поблизу території колишнього села Олександрівка. Загальна площа об'єкта становить 13 га. Статус зоологічної пам'ятки природи загальнодержавного значення надано в 1975 році. Зоологічна пам'ятка природи розташована на північно-східному схилі Повчанської височини. У верхній частині геологічного розрізу пагорба переважають лесоподібні суглинки, що є характерними для цього геоморфологічного утворення. Об'єкт охоплює ділянку вікового дубового лісу природного походження, що розміщується у верхній частині південного схилу, на сірих опідзолених ґрунтах. Деревостій формує переважно дуб звичайний, віком до 190 років і висотою до 28 м, а окремі екземпляри сягають 220–250 років. У складі деревостану також трапляються граб звичайний, липа серцелиста, осика, береза повисла. У підліску домі-

нують ліщина звичайна, свидина, крушина. Трав'яний покрив представлений, зокрема, копитняком європейським, медункою темною та іншими видами. Територія характеризується високим орнітологічним різноманіттям. У межах пам'ятки гніздяться представники типових лісових видів птахів, зокрема чапля, дятел, сойка, соловейко, синиця, повзик та інші. З безхребетних тут трапляються слимак виноградний, красуня блискуча, коник сірий лісовий, бронзівка золотиста, м'якотілка бура й інші представники ентомофауни (Олександрівка..., 2025; Про затвердження Положення про зоологічну..., 2011).

Геологічні пам'ятки природи створюють основу для розвитку геологічного туризму, екотуризму, пізнавального (екскурсійного) туризму та активного туризму.

Так, єдина на території Дубенського району геологічна пам'ятка природи місцевого значення «Боремельські яри», створена (оголошена) рішенням Рівненської обласної ради у 2024 році, площею 5,5 га є абразійним узбережжям Хрінницького водосховища в районі сіл Боремель і Набережне Боремельської територіальної громади (Про створення..., 2024).

Комплексні пам'ятки природи створюють основу для розвитку екологічного, наукового, освітнього, пригродницького, лікувально-оздоровчого та сільського зеленого туризму.

Прикладом може служити Парк «Зарічненський», який є комплексною пам'яткою природи місцевого значення, розташованою на території колишньої Іващуківської сільської ради, у дворі Козинського фтізіопульмонологічного санаторію (село Козин). Пам'ятка природи має площу 0,6 га та отримала охоронний статус відповідно до рішення обласного виконавчого комітету № 33 від 28 лютого 1995 року; перебуває у віданні Іващуківської сільської ради. Зарічненський парк є історичним декоративним насадженням, закладеним графом Тарнавським. Частина території парку збереглася до сьогодення. Флористичне різноманіття парку представлено понад 40 видами дерев і чагарників, серед яких модрина європейська віком понад 100 років, а також ясен, сосна звичайна, ялина європейська, береза бородавчаста, тополя звичайна та інші (Парк, 2025).

На території Дубенського району розташовані численні пам'ятки природи місце-

вого значення, які можуть стати ключовими точками екологічних екскурсійних маршрутів, особливо в межах розвитку освітнього туризму, орієнтованого на студентську та шкільну молодь.

Суттєвою перевагою є наявність історико-архітектурної спадщини, зокрема Дубенського замку й Тараканівського форту, що в комплексі з природними об'єктами створює передумови для розвитку культурно-природничого туризму. Формування маршрутів змішаного типу, що включають як природоохоронні об'єкти, так й історичні пам'ятки, дає змогу значно розширити туристичну пропозицію району та забезпечити її привабливість для широкого кола відвідувачів. Важливим чинником є також розташування Дубенського району на перетині транспортних шляхів між містами Львів, Рівне та Луцьк, що полегшує логістику туристичних потоків.

Незважаючи на наявність різних типів пам'яток природи, їх рекреаційно-туристичне використання залишається фрагментарним і переважно локальним, без інтегрованої концепції розвитку та належної інфраструктури.

Поряд із наявним потенціалом існують і певні проблемні аспекти та виклики, які потребують науково обґрунтованих рішень: недостатня розвиненість інфраструктури; низький рівень поінформованості; кадровий потенціал; екологічні ризики (зростання відвідуваності може призвести до деградації природних комплексів без належного управління та контролю); відсутність системної стратегії розвитку рекреаційної сфери на локальному рівні. З огляду на це перспективним напрямом є розроблення інтегрованої програми розвитку рекреаційно-туристичного комплексу Дубенського району, що поєднувала б зусилля органів місцевого самоврядування, наукових установ, підприємств та громадських організацій.

Розвиток рекреаційно-туристичного використання пам'яток природи Дубенського району потребує комплексного підходу, що включає екологічні, економічні та соціальні аспекти.

Одним із перспективних напрямів рекреаційно-туристичного використання пам'яток природи Дубенського району є створення екологічних маршрутів і стежок. Це можуть бути тематичні пішохідні або велосипедні маршрути, які поєднуватимуть кілька об'єктів природно-заповідного фонду. Такий підхід сприятиме диверсифікації туристичної

пропозиції регіону, залученню різних цільових груп туристів та розширенню сезонності відвідування. Важливими умовами реалізації цього напрямку є встановлення інформаційно-освітніх стендів, організація безпечних зон для відпочинку та спостереження за природою. Це дозволить не лише покращити туристичну інфраструктуру, а й мінімізувати антропогенний вплив на природні екосистеми, зберігаючи біорізноманіття та екологічну рівновагу території.

Суттєвим напрямом у розширенні рекреаційно-туристичного використання пам'яток природи Дубенського району є розвиток спеціалізованих видів туризму. Зокрема, йдеться про: екологічний туризм (із фокусом на споглядання ландшафтів, флори та фауни, відвідування природно-заповідних територій); освітній та науковий туризм, що передбачає організацію екскурсій для школярів, студентів, дослідників, природознавців; фототуризм (завдяки мальовничим природним локаціям, які підходять для пейзажного та макрознімання); оздоровчий туризм, що базується на природних факторах, які мають терапевтичний ефект.

Одним із ключових напрямів розвитку рекреаційно-туристичного потенціалу пам'яток природи Дубенського району є створення сучасної екотуристичної інфраструктури, яка сприятиме не лише підвищенню рівня комфорту для туристів, а й забезпечить мінімальний вплив на довкілля, відповідаючи принципам сталого розвитку. Крім того, вона може стати стимулом для залучення інвестицій і розвитку малого бізнесу в сільських громадах, що мають із пам'ятками природи.

Важливим напрямом ефективного використання пам'яток природи Дубенського району в рекреаційно-туристичних цілях є активне залучення місцевих громад до туристичної діяльності. Такий підхід дозволяє формувати почуття відповідальності за збереження природної спадщини серед населення, досягти балансу між туристичним розвитком і потребами місцевого середовища.

Одним із важливих напрямів розвитку рекреаційно-туристичного використання пам'яток природи Дубенського району є формування ефективної системи маркетингу та промоції. У сучасних умовах конкуренції між туристичними регіонами саме якісна інформаційна підтримка відіграє ключову роль у формуванні позитивного іміджу території та залученні цільової

аудиторії. Ефективна маркетингова стратегія повинна включати створення візуально привабливих інформаційних матеріалів (буклети, карти, відеоролики), розроблення функціональних вебсайтів і мобільних застосунків, які міститимуть інформацію про пам'ятки природи та маршрути, активне використання соціальних медіа для взаємодії з туристами та популяризації об'єктів. Такі дії дозволять не лише збільшити потік відвідувачів, а й сформувати стійкий інтерес до Дубенщини як екологічно відповідального туристичного регіону.

Висновки

У Дубенському районі Рівненської області сформовано мережу природно-заповідного фонду, яка включає 65 об'єктів різних категорій. Значну частину становлять пам'ятки природи, серед яких переважають ботанічні об'єкти, що є основою для розвитку екологічного, освітнього та наукового туризму. Важливу роль також відіграють зоологічна, геологічна та комплексні пам'ятки, що мають значний потенціал для розвитку різноманітних видів спеціалізованого туризму. Таким чином, пам'ятки природи району поєднують наукову, пізнавальну та рекреаційну цінність і є важливим ресурсом для сталого туристичного розвитку.

Рекреаційно-туристичне використання пам'яток природи Дубенського району наразі характеризується фрагментарністю й обмежується слабкою інфраструктурою та відсутністю цілісної стратегії розвитку. До основних проблем належать низький рівень поінформованості та екологічні ризики, пов'язані з неконтрольованим туризмом. Водночас район має значний потенціал для створення екологічних маршрутів та стежок, розвитку спеціалізованих видів туризму та залучення місцевого населення до туристичної діяльності. Перспективним є формування сучасної екотуристичної інфраструктури та ефективної системи маркетингу, що сприятиме підвищенню привабливості території. Комплексний підхід із залученням громади, бізнесу та науковців дозволить забезпечити сталий розвиток туризму та зберегти природне середовище Дубенщини.

Перспективи рекреаційно-туристичного використання пам'яток природи Дубенського району є значними і потребують системного підходу. Для реалізації цього потенціалу необхідно: розробити Програму розвитку туризму в Дубенському районі, що включатиме детальний аналіз усіх пам'яток

природи, їх категоризацію за туристичною привабливістю та розроблення конкретних проєктів; створити систему моніторингу рекреаційного навантаження на природні об'єкти з метою запобігання їх деградації та забезпечення сталого використання; залучати інвестиції для розвитку сучасної та екологічно відповідальної туристичної інфраструктури; проводити освітні програми для місцевого населення та суб'єктів туристичної

діяльності з питань сталого туризму та охорони природи; сприяти міжнародній співпраці для обміну досвідом та залучення міжнародних проєктів з розвитку екологічного туризму. Комплексна реалізація зазначених заходів дозволить Дубенському району стати привабливою та конкурентоспроможною дестинацією на туристичній мапі України, забезпечуючи при цьому збереження природної спадщини для майбутніх поколінь.

Список використаної літератури

Безсмертнюк Т.П., Мельничук М.М. Туристсько-рекреаційне використання природно-заповідного фонду північно-західної України : монографія. Луцьк : ПП Іванюк В.П., 2018. 168 с.

Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування : монографія. Київ : Видавничий центр КНУ ім. Тараса Шевченка, 2001. 395 с.

Заповідні об'єкти Рівненщини. Природно-заповідний фонд області в розрізі районів. Департамент екології та природних ресурсів Рівненської облдержадміністрації. [Електронний ресурс] URL: <https://www.ecorivne.gov.ua/reserve/?sid=661> (дата звернення: 21.07.2025).

Кучер П.В., Ільїн Л.В. Природно-антропогенні рекреаційно-туристичні ресурси Рівненської області: оцінювання, рейтингування. *Географічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2024. № 3(3). С. 88–94. <https://doi.org/10.32782/geochasvnu.2024.3.10>.

Олександрівка (пам'ятка природи). *Рівненщина. Rivne tourist region*. [Електронний ресурс] URL: <https://rivne.travel/locations/oleksandrivka-pamatka-prirodi> (дата звернення: 21.07.2025).

Парк «Зарічненський». *Рівненщина. Rivne tourist region*. [Електронний ресурс] URL: <https://rivne.travel/locations/park-zaricnenskij> (дата звернення: 24.07.2025).

Природно-заповідний фонд Рівненської області в розрізі територіальних громад. *Природно-заповідний фонд України*. [Електронний ресурс] URL: <https://pzf.land.kiev.ua/pzf-obl-17.html> (дата звернення: 21.07.2025).

Про затвердження Положення про ботанічну пам'ятку природи загальнодержавного значення Урочище «Хвороща» : Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 21.11.2011 р. № 463 / Верховна Рада України. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0463737-11#Text> (дата звернення: 24.07.2025).

Про затвердження Положення про зоологічну пам'ятку природи загальнодержавного значення «Урочище «Олександрівка» : Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 28.11.2011 р. № 480 / Верховна Рада України. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0480737-11#Text> (дата звернення: 24.07.2025).

Про затвердження Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України : Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 26.07.2022 р. № 256 / Верховна Рада України. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1043-22#Text> (дата звернення: 21.07.2025).

Про природно-заповідний фонд України : Закон України від 16.06.1992 р. № 2456-XII. Дата оновлення : 04.04.2025 / Верховна Рада України. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text> (дата звернення: 21.07.2025).

Про створення пам'яток природи місцевого значення : Рішення Рівненської обласної ради від 16.02.2024 р. № 869 / Рівненська обласна рада. [Електронний ресурс] URL: <https://ror.gov.ua/rishennya-oblasnoyi-radi-8-sklikannya/869-pro-stvorennnya-pamyatok-prirodni-miscevogo-znachennya-1708521672> (дата звернення: 24.07.2025).

Costa J., Gomes A., Stokes M., Saraiva M. Recreational use of protected areas: spatiotemporal insights from the Wikiloc mobile app. *Current Issues in Tourism*. 2024. Volume 27, Issue 22. Pp. 3978–3998. <https://doi.org/10.1080/13683500.2024.2329278>.

Haukeland J. V., Fredman P., Tyrväinen L., Siegrist D., Lindberg K. Prospects for nature-based tourism: identifying trends with commercial potential. *Journal of Ecotourism*. 2023. Pp. 1–18. <https://doi.org/10.1080/14724049.2023.2178444>.

Heagney E. C., Rose J. M., Ardeshiri A., Kovač M. Optimising recreation services from protected areas – Understanding the role of natural values, built infrastructure and contextual factors. *Ecosystem Services*. 2018. Volume 31, Part C. Pp. 358–370. <https://doi.org/10.1016/j.ecoser.2017.10.007>.

References

Bezsmertniuk, T.P., & Melniichuk, M.M. (2018). Turystsko-rekreaciine vykorystannia pryrodno-zapovidnogo fondu pivnichno-zakhidnoi Ukrainy [Tourist and recreational use of the nature reserve fund of north-western Ukraine]. Lutsk : PE Ivanyuk V. P. [in Ukrainian].

Beidyk, O.O. (2011). Rekreatsiino-turystski resursy Ukrainy: metodolohiia ta metodyka analizu, terminolohiia, raionuvannia [Recreational and tourist resources of Ukraine: methodology and methods of analysis, terminology, zoning]. Kyiv : Vydavnychy tsestr KNU im. Tarasa Shevchenka [in Ukrainian].

Zapovidni obiekty Rivnenshchyny. Pryrodno-zapovidnyi fond oblasti v rozrizi raioniv. Departament ekolohii ta pryrodnykh resursiv Rivnenskoï oblderzhadministratsii [Protected areas of Rivne region. The nature reserve fund of the region by districts. Department of Ecology and Natural Resources of Rivne Regional State Administration]. [Electronic resource]. URL: <https://www.ecorivne.gov.ua/reserve/?sid=661> (access date 21.07.2025) [in Ukrainian].

Kucher, P.V., & Ilyin, L.V. (2024). Pryrodno-antropohenni rekreatsiino-turystychni resursy Rivnenskoï oblasti: otsiniuvannia, reitynhuvannia [Natural and anthropogenic recreational and tourist resources of Rivne region: assessment, rating]. *Heohrafichnyi chasopys Volynskoho natsionalnogo universytetu imeni Lesi Ukrainky* [Geographical Journal of Lesya Ukrainka Volyn National University], 3(3), 88–94. <https://doi.org/10.32782/geochasvnu.2024.3.10> [in Ukrainian].

Oleksandrivka (pamiatka pryrody). Rivnenshchyna. Rivne tourist region [Oleksandrivka (a natural monument). Rivne region. Rivne tourist region]. [Electronic resource]. URL: <https://rivne.travel/locations/oleksandrivka-pamatka-prirodi> (access date 21.07.2025) [in Ukrainian].

Park “Zarichnenskyi”. Rivnenshchyna. Rivne tourist region [Zarichnenskyi Park. Rivne region. Rivne tourist region]. [Electronic resource]. URL: <https://rivne.travel/locations/park-zarichnenskij> (access date 24.07.2025) [in Ukrainian].

Pryrodno-zapovidnyi fond Rivnenskoï oblasti v rozrizi terytorialnykh hromad. Pryrodno-zapovidnyi fond Ukrainy [The nature reserve fund of Rivne region by territorial communities. Nature Reserve Fund of Ukraine]. [Electronic resource]. URL: <https://pzf.land.kiev.ua/pzf-obl-17.html> (access date 21.07.2025) [in Ukrainian].

Pro zatverdzhennia Polozhennia pro botanichnu pamiatku pryrody zahalnodержavnogo znachennia Urochyshe “Khvoroshcha” : Nakaz Ministerstva ekolohii ta pryrodnykh resursiv Ukrainy vid 21.11.2011 r. № 463 / Verkhovna Rada Ukrainy [On approval of the Regulation on the botanical natural monument of national importance ‘Khvoroshcha’ tract: Order of the Ministry of Ecology and Natural Resources of Ukraine dated 21.11.2011 No. 463 / Verkhovna Rada of Ukraine]. [Electronic resource]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0463737-11#Text> (access date 24.07.2025) [in Ukrainian].

Pro zatverdzhennia Polozhennia pro zoolohichnu pamiatku pryrody zahalnodержavnogo znachennia “Urochyshe “Oleksandrivka” : Nakaz Ministerstva ekolohii ta pryrodnykh resursiv Ukrainy vid 28.11.2011 r. № 480 / Verkhovna Rada Ukrainy [On approval of the Regulation on the zoological natural monument of national importance ‘Oleksandrivka tract’: Order of the Ministry of Ecology and Natural Resources of Ukraine of 28.11.2011 No. 480 / Verkhovna Rada of Ukraine]. [Electronic resource]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0480737-11#Text> (access date 24.07.2025) [in Ukrainian].

Pro zatverdzhennia Polozhennia pro rekreatsiinu diialnist u mezhakh terytorii ta obektiv pryrodno-zapovidnogo fondu Ukrainy : Nakaz Ministerstva zakhystu dovkillia ta pryrodnykh resursiv Ukrainy vid 26.07.2022 r. # 256 / Verkhovna Rada Ukrainy [On Approval of the Regulation on Recreational Activities within the Territories and Objects of the Nature Reserve Fund of Ukraine : Order of the Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine of 26.07.2022 No. 256 / Verkhovna Rada of Ukraine]. [Electronic resource]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1043-22#Text> (access date 21.07.2025) [in Ukrainian].

Pro pryrodno-zapovidnyi fond Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 16.06.1992 r. # 2456-KhII. Data onovlennia : 04.04.2025 / Verkhovna Rada Ukrainy [On the Nature Reserve Fund of Ukraine: Law of Ukraine of 16.06.1992, No. 2456-XII. Date of update: 04.04.2025 / Verkhovna Rada of

Ukraine]. [Electronic resource]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text> (access date 14.07.2024) [in Ukrainian].

Pro stvorennia pamiatok pryrody mistsevoho znachennia : Rishennia Rivnenskoï oblasnoi rady vid 16.02.2024 r. № 869 / Rivnenska oblasna rada [On the creation of natural monuments of local importance: Decision of the Rivne Regional Council of 16.02.2024 No. 869 / Rivne Regional Council]. [Electronic resource]. URL: <https://ror.gov.ua/rishennya-oblasnoyi-radi-8-sklikannya/869-pro-stvorennia-pamyatok-prirodi-miscevogo-znachennia-1708521672> (access date 24.07.2025) [in Ukrainian].

Costa, J., Gomes, A., Stokes, M., & Saraiva, M. (2024). Recreational use of protected areas: spatiotemporal insights from the Wikiloc mobile app. *Current Issues in Tourism*, 27(22), 3978–3998. <https://doi.org/10.1080/13683500.2024.2329278> [in English].

Haukeland, J.V., Fredman, P., Tyrväinen, L., Siegrist, D., & Lindberg, K. (2023). Prospects for nature-based tourism: identifying trends with commercial potential. *Journal of Ecotourism*, 1–18. <https://doi.org/10.1080/14724049.2023.2178444> [in English].

Heagney, E.C., Rose, J.M., Ardeshiri, A. & Kovač, M. (2018). Optimising recreation services from protected areas – Understanding the role of natural values, built infrastructure and contextual factors. *Ecosystem Services*, 31 (C), 358–370. <https://doi.org/10.1016/j.ecoser.2017.10.007> [in English].

Отримано: 27.07.2025
Прийнято: 21.08.2025
Опубліковано: 17.10.2025

